

T.C.

KONYA NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

AHMET KELEŞOĞLU EĞİTİM FAKÜLTESİ

MİLLİ MÜCADELE'DE SÖKE

Burak ASLAN

12310441025

TARİH METODOLOJİSİ II

Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ

KONYA

MAYIS, 2013

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	3
1- Milli Mücadele Öncesinde Söke.....	3
2- Milli Mücadele Öncesinde Söke'deki Rumlar.....	4
3- İtalyan İşgali ve Söke.....	5
A- İtalyanların Söke'deki Faaliyetleri.....	6
B- İtalyanlarla Olan Anlaşmazlıklar.....	6
4- Yunan İşgali Sırasında Söke.....	6
A- Yunanların Söke'de Yaptıkları Zulümler.....	7
B- Yunanların Söke'ye Verdikleri Zararlar.....	8
5- Söke'de Milli Teşkilatlanma.....	9
6- Söke Müfrezesi Anzavur'a Karşı.....	10
7- Söke'nin İstiklaline Kavuşması.....	11
8- Söke'ye Telgraf.....	11
SONUÇ.....	13
BİBLİYOGRAFYA.....	14
EKLER.....	15

GİRİŞ

Mondros Mütarekesi'nden sonra Anadolu'da Türk-İslam hakimiyetine son vermeyi amaçlayan Batılı şer odakları tarafından işgaller başlamıştı. Anadolu'nun hemen her bölgesinde başlayan bu işgallerden Aydın'ın Söke ilçesi (o zamanlar kaza) de fevkalade etkilenmiş idi. 1917'de patlak veren Bolşevik Devrimi'nin neticesi olarak Rusya I. Dünya Savaşı'ndan çekilmiştir. Çarlık Rusya'nın yıkılması ve S.S.C.B.'nin kurulmasıyla Rusya'da rejim değişikliği yaşanmıştır. S.S.C.B bu durumun neticesinde savaştan önce yapılan gizli antlaşmaları gün yüzüne çıkarmıştır. Daha önce bu gizli antlaşmalarla İtalyanlara Batı Anadolu ve çevresi verilmiştir. 18 Ocak 1919'da gerçekleşen Paris Barış Konferansı'nda ise bu bölge Yunanlara peşkeş çekilmiştir. Bu konferanstan sonra Batı Anadolu'da büyük bir Yunan işgal ve mezalimi başlamıştır.

İşgaller neticesinde bölge halkının direnişi başlamış ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri kurulmuştur. Araştırmamızda da bu konulara değineceğiz.

1. MİLLİ MÜCADELE ÖNCESİNDE SÖKE

Milli Mücadele öncesi yıllarda Söke'nin içinde oturan Yunanlılar ile Yoran(Didim) , Domatça (Doğanbey) Akköy, Güllübahçe, Bağarası, Yeniköy ve uzaktaki köylerde oturan Yunanlılar, buldukları yerlerde bir takım ayaklanmalara yol açan kitlesel hareketleri yüz üstüne çıkarmaya, bunlar yetmiyormuş gibi, Yunanistan'daki Yunanlılara (Burada Türkler bağlarımızı, bahçelerimiz, hayvanlarımızı elimizden alıyorlar canımız, malımız, ırzımız, namusumuz tehlikede gelin bizleri Türklerin elinden kurtarın) gibi yalanlarla dolu mektuplar yollamaya başladılar¹.

Bu durum İstiklal savaşının başlamasına kadar böyle devam etti. Hâlbuki Söke ve çevresinde bulunan Türkler, Yunanlıların ırzına, namusuna, malına, canına Türklüğün asil düşüncüleri sebebiyle el ile sürmediler. Bilakis, Osmanlı'daki Yunanlılar, Yunanistan'daki Yunanlıların, geçim rahatlığı, mal, mülk para zenginliği itibariyle çok üstün idiler. Bunları İstiklal savaşında Türkiye'ye karşı Yunanistan'dan gelen canını zor kurtarıp Yunanistan'a kaçan yaşlı bir Yunan anlatmıştı².

Söke'ye Yoran(Didim) , Domatça (Doğanbey) Akköy ve civar köylerdeki kiliselere hep Atina'nın atama ile gönderdiği Yunanlılara Türk düşmanlığı aşılayabilecek yetenekte, konuşma yetisine sahip papazlar geliyordu. Bu papazlar senelerce hep Türkler aleyhinde kışkırtıcı beyanlarda bulunur, böyle vaaz ederlerdi. Atina göndereceği papazların bu nitelikte olmasına bizzat çok dikkat ederdi³.

¹ Atatürk Araştırma Merkezi (Yunan Mezalimi),

http://www.soketarihi.com/v1/index.php?option=com_content&view=article&id=88&Itemid=96, s.175-176-177-178. (20.03.2013)

² Atatürk Araştırma Merkezi (Yunan Mezalimi),

http://www.soketarihi.com/v1/index.php?option=com_content&view=article&id=88&Itemid=96, s.175-176-177-178. (20.03.2013)

³ Atatürk Araştırma Merkezi (Yunan Mezalimi),

http://www.soketarihi.com/v1/index.php?option=com_content&view=article&id=88&Itemid=96, s.175-176-177-178. 20.03.2013

Bugünkü altı Eylül caddesinin de o zaman Leoforoşeklisyas ve ya Odoksekliyas(Kilise Caddesi) deniliyordu. Bu kilisenin karşısında bugünkü Kemalpaşa okulunun bulunduğu yerde Topal Vangel'in meyhanesi vardı. Türklerin oturmadığı tamamen Yunanlıların oturduğu Kemalpaşa Mahallesi'nde Türk düşmanı olarak tanınan çok tehlikeli biri vardı. Bunun adı liber idi buna kimse ses çıkaramıyordu. Hiçbir Türk bu mahalleye gidip bir kahvede oturamıyordu⁴.

2. MİLLİ MÜCADELE ÖNCESİNDE SÖKE'DEKİ RUMLAR

Söke'nin Yunan işgalinden evvel, en çok merak edilen ve konuşulan konusu Yunanlıların bölgedeki varlığıdır ve en çok tartışılan konudur. 1821 yılından evvel bu bölgede hiç Rum unsuru yokken Mora yarımadasında ve Epin bölgesinde daha Yunanistan bağımsızlığa kavuşmadan çıkan olaylardan kaçmıştı Rumlar. Bağımsızlık öncesi birbirlerini yemişti Rumlar Kralcılar, Cumhuriyetçiler, Osmanlı Rumları⁵.

Mora'dan Ege adalarına sığırayan bu iç savaş halkı huzursuz etmişti. Osmanlı vatandaşı olan bu halk yine Osmanlı ülkesi toprağı olan Ege'ye göçmüştü. Mora ve Epin bölgesinden gelen Rum'lar yanında. Türk asıllı "Morali" muhacirleri de getirmişlerdi Aydın bölgesine. Ancak 1879 da patlak veren Osmanlı-Yunan savaşında bir takım Rumların Anadolu'dan Yunanistan'a destek verdikleri de bir gerçektir⁶.

Rum nüfusunun devletin bölgedeki varlığını tehdit eden ve gittikçe dozunu arttıran yıkıcı "Rum Tehcirini" gerektirmiştir. Yunanistan Sosyal Yardım Bakanlığı'nın kayıtlarına göre Ege bölgesinden 98.552 ve yalnız Aydın bölgesinden 7871 kişi Yunanistan 'a sürülmüştür. (dipnot) İşgalden önce hicri 1338(1916) yılı da yapılan nüfus sayımında Rumların Söke'deki varlıkları 8254 kişidir.(dipnot)Osmanlı devletinin "duyun-u umumiye" borçlarından dolayı yabancılara aşırı imtiyazlar verilmişti. Demiryolları İşletmesi, sanayi ticari ve gümrük muafiyetleri gibi. Böylece Osmanlı ekonomisinin köşe başlarını elinde tutan azınlık burjuvaları, Türk olmayan ancak yerli Rumlar ve bunların finans kaynağı olan İngiliz, Fransız Emperyalizmi bölgeye hakim olmuşlardı. Onların bu dönemde ihtiyaç duydukları işgücü açığı vardı. Bu amaçla Ege adalarından yoğun şekilde Rum göçü başladı. İşte işgal yıllarında kaçak gelen bu Rumlar anarşiyi körüklüyorlardı. Kaçak silah sokmak, yerli halka işkence yapmak, soygun ve cinayet işlemler. Ayrıca yerli Rumları da kışkırtarak huzursuz ediyorlardı⁷.

1821 yılında Söke'ye ilk gelen Rumlar, Türkler ile 98 yıldır iyi komşuluk içinde yaşıyorlardı. Hepsi Türkçe konuşuyor, Türk parası kullanıyor, şalvar ve fes giyiyorlardı Türk Kaymakam Belediye başkanlarına Osmanlı devletine saygılıydılar. Bu nedenle yeni gelenler hem yerli Rumların hem de Türklerin huzurunu kaçırmıştı. Dahası var.

⁴ Atatürk Araştırma Merkezi (Yunan Mezalimi),

http://www.soketarihi.com/v1/index.php?option=com_content&view=article&id=88&Itemid=96, s.175-176-177-178. (20.03.2013)

⁵ DALGIÇ, İsmail, *Söke Tarihi Coğrafyası Ekonomisi*, Ağustos 2000 Söke, s.218.

⁶ DALGIÇ, İsmail, *A.g.e.*, s.218.

⁷ DALGIÇ, İsmail, *Ag.e.*, s.218-219.

Mütarekeden evvel Osmanlı Dahiliye Nezareti Savaş gereği olarak başka yerlere sevk edilen (sürülen) Osmanlı Rumlarının Ege'ye dönmeleri ve terk edilmiş malların kendilerine iadesini İzmir 8.ordu Komutanlığına bildirmişti(dipnot). Bu konuda Osmanlı Hükümeti “Sezai Nur” isimli gemiye tehcir edilen Rumlara tahsis etmiş, bu da yetmemiş onlara 500 bin kuruşluk yol harcırahı da vermiştir!⁸

3. İTALYAN İŞGALİ VE SÖKE

Söke 17 Mayıs hicri 1335 (1919) tarihinde Kuşadası'ndan gelen iki yüz kişilik bir İtalyan müfrezesi tarafından işgal edilmişti. İtalyan işgal komutanı, komutanlık binası önünde topladığı halkı Söke'nin işgal gerekçesini söyle açıkladı “biliyorsunuz, bir kaç günden beri aranızda bulunuyoruz. Biz buraya Sultan'ın emriyle geldik. Sizlere yardım edeceğiz. Sizlere medeni şeyler öğreteceğiz.”(bu sırada İtalyan bayrağı göndere çekilmektedir).komutan bayrağı göstererek şöyle devam eder : ... Bu bayrak işte böyle şerefle yükselir ve ancak kanla iner”. Görüldüğü gibi İtalyanlar, Kuşadası'nı işgal ederken de iddia ettikleri gibi Söke'ye de Osmanlı padişahı ve Hükümeti'nin isteği üzerine geldikleri yalanını söylemişlerdir. Halkın, Saltanata olan geleneksel bağlılığını iyi bilen İtalyanlar bunu bir zaaf olarak görmüşlerdir.(söke tarihi) Diğer yerlerde olduğu gibi, burada da İtalyanlar misafir gibi, ne leh de, ne aleyh de hiçbir şeye karışmadan oturuyorlardı. Bu tarzdaki hareketleri İtalyan siyasetinin icabı idi. İstanbul'da İtalyanların Yüksek Komiseri Comte Sforza'nın Direktifine göre “İslamların muhabbetini kazanmak” hülyası ile taşkınlıklardan çekiniyorlardı⁹.

Bizimkilerin mücadele için silahlı hazırlanmalarına olduğu kadar, sisam adasından gelen Yunanlılarla yerli Rum eşkiyasının köyleri soymaların, hayvanlarını gasp edip götürmelerine de ses çıkarmıyorlardı¹⁰. Bunların özellikle Aydın'ın Yunan işgali altına girmesinden sonra taşkınlıkları artmıştır. Yunanlıların işgal sahasını genişletmeye başladıkları dönemde Söke'nin Yunanlılar tarafından işgali ihtimaline karşı İtalyan Askeri kuvveti kumandanı, Kaymakamlığa bir subay göndererek, işgallerindeki söke istasyonuna herhangi bir Yunan taarruzunu men etmek için İtalyan bayrağı çekeceklerini beyan ile müsaade istemiştir¹¹.

57. Fırka Kumandanı Şefik Bey, İtalyan askeri kuvveti tarafından icap ederse Yunan işgalinin cebren men edileceğini 135. Alay Kumandanlığına bildirildiğini, Söke'deki İtalyan yüzbaşısının da Yunanlıları men etmek maksadıyla, Alaydan kuvvet isteyeceğini şifahen söylediğini 23 Mayıs 1919 'da Harbiye Nezareti'ne bildirmiştir¹².

⁸ DALGIÇ, İsmail, *A.g.e.*, s.219.

⁹ BAYAR, Celal, *Ben de Yazdım*, Ankara 1965, s.1956

¹⁰ BAYAR, Celal, *A.g.e.*, s.1957.

¹¹ TURAN, Mustafa, *Yunan Mezalimi*, İstanbul 1999, s.174.

¹² TURAN, Mustafa, *A.g.e.*, s.175.

A- İtalyanların Söke'deki Faaliyetleri

İtalyanlar Söke'de 18 Mayıs 1919 Pazar gününden 21 Nisan 1922 Cuma sabahı saat 7'ye kadar (2 yıl 11 ay 3 gün) kaldılar.¹³ İtalyanlar Söke halkına eza, cefa etmediler, ayrılacakları günden bir gün evvel kendilerinden sonra Yunanların Söke'ye geleceklerini gizlemediler ve söylediler. Bu sıralarda, Halil Morel'in oradaki demir köprü'nün onarımını da yaptılar. Bu köprüye o zamanlar Kalenco'nun köprüsü veya kambur köprüsü derlerdi. Halk arasında bu köprü'nün yerli Rumlardan Kalenco isimli bir zengin Rum tarafından yapıldığı söylenir.¹⁴

B- İtalyanlarla Olan Anlaşmazlıklar

İtalyanlar Söke'yi boşaltmadan birkaç hafta önce Milli Mücadelemiz açısından, önemli sayılabilecek bir olay meydana gelmiştir. Türk Milleti'nin gayret ve azmi açısından bu olayı anlatmak yerinde olur. Türklerin moralini bozmak, direnişini kırmak için bir İngiliz uçağı Yunanlar adına Söke semalarında gösteri uçuşu yaparken arızalanır, zorunlu iniş yapar. İtalyanlarla Türkler arasındaki tek anlaşmazlık düşen bu İngiliz uçağı yüzünden olmuştur. Bu küçük keşif uçağı düşünce şimdiki yağcılar iş hanının bulunduğu arsadaki büyük çınara zincirle bağlanmıştı. Başında bulunan İtalyan nöbetçileri Türk milisleri bu enkaza yaklaştırmıyordu. Söke'de bulunan 16 kişilik jandarma işte bu İtalyan birliğine saldırarak uçağı çözmüş ve ellerinden zorla almıştır. Öküz arabalarına yüklenen uçak parçaları Bağarası yolu ile Ankara'ya gönderilmiştir.¹⁵

İtalyanlar, Paris Barış Konferansında alınan kararlarla bu bölgelerin Yunanlara verilmesiyle bölgeden çekilmişlerse de bölge halkında acılı izler bırakmışlardır.

4. YUNAN İŞGALİ SIRASINDA SÖKE

18 Ocak 1919 tarihinde Paris Barış Konferansında alınan kararlar neticesinde, daha önce İtalyanlara peşkeş çekilen Batı Trakya ve çevresi Yunanlara verilmiştir. Bunun üzerine Yunanlar, İngilizlerin de desteğiyle hiç vakit kaybetmeden işgallere başlamışlardır. Bu işgallere maruz kalan bölgelerden biri de Söke'dir. Söke halkı işgallere karşı sadece göğüs göğüse çarpışmamış aynı zamanda Yunan uçaklarından atılan bildirimlere karşı da psikolojik savaş vermiştir.

¹³ ÇELEBİ, Mevlüt, " Milli Mücadele'de İtalyan İşgalleri ", ATAM Dergisi, Sayı 26, <http://atam.gov.tr/milli-mucadelede-italyan-isgalleri/?s=mevl%C3%BCt%20%C3%A7elebi> , (23.03.2013).

¹⁴ ÇELEBİ, Mevlüt, " Milli Mücadele'de İtalyan İşgalleri ", ATAM Dergisi, Sayı 26, <http://atam.gov.tr/milli-mucadelede-italyan-isgalleri/?s=mevl%C3%BCt%20%C3%A7elebi> , (23.03.2013).

¹⁵ ÇAĞBAYIR, Yaşar, *Söke'nin Tarihi Ekonomisi Coğrafyası*, İzmir 1989, s.76.

Söke üç defa Yunan işgaline girmiştir. İlk işgal 1 Mayıs 1920'de ikinci işgal 2 Şubat 1921'de üçüncü işgal ise 21 Nisan 1922'de İtalyanların şehri boşaltması üzerine, aynı gün Yunan kuvvetlerinin işgaliyle olmuştur.¹⁶

İşgal ettikleri diğer yerlerde yaptıkları gibi burada da Türk evlerine silah aramak bahanesiyle giren Yunanlar değerli eşya, para ve yiyecek maddelerini yağmaladılar. Köylünün tahıllarını, hayvanlarını gasp ettiler. Özellikle köylerde birçok kişiyi öldüren Yunanlar, ölüleri bostan kuyularına ve Menderes Nehrine attılar, kadın ve kızlara tecavüz ettiler.¹⁷ Batı Anadolu'da Yunan işgal metodu şu dört maddeden ibaretti;

- 1-) Anadolu'da kendilerine karşı oluşacak mukavemeti kırabilmek için Batının din duygularını da kullanarak Türkler aleyhinde kamuoyu oluşturmak.
- 2-) Yerli Rumlardan faydalanmak suretiyle asayiş ihlal etmek, bu şekilde Yunan işgallerini haklı göstermek ve çare olarak kendi kanunlarını uygulamaya çalışmak.
- 3-) Korku ve zulüm ile Türkleri göçe zorlamak ve yerlerine Rum nüfusu iskân etmek.
- 4-) Halkı Yunan idaresini istemeye teşvik etmek.¹⁸

Yunan işgal metodu bu dört maddeden ibaretti. Halkın özgür yaşama arzusuna karşın baskı ve şiddetle onları yıldırma ve Milli Mücadele'ye olan güvenlerinin sarsılmasına çabalamışlardır.

A- Yunanların Söke'de Yaptıkları Zulümler

İtalyanların Söke'den çekilmesinden sonra bölgeyi Yunanlılar işgal etmişlerdir. Söke'den kaçamayan Türkler Yunan mezalimiyle karşı karşıya kalmışlardır. Yunanlılar kadın, kız, çocuk, yaşlı demeden 7' den 70' e büyük bir nefret ve kin ile Türk Milletini katletmeye başlamıştı.

Söke'de Yunan mezalimi sebebiyle halkın büyük bir kısmı göç etmiş olduğu için burada 360 nüfus kalmıştır. Bunların da hayatlarından emin olmadıkları anlaşılmaktadır¹⁹. Söke'ye 1 saat mesafede 26 kişi Gümüş Yeniköyü'nde 18 kişi ve Tatarlar Köyü'nde 72 kişi şehit edilmiştir. Halkın mallarına emval-i metruke diye el konulmuş, ev eşyaları dahi gasp edilmiştir²⁰.

Söke'nin Yunanlılar tarafından işgal edilmesinden sonra, bu işgalden cesaretle Rum çetelerinin saldırılarını ve zulümlerini arttırdıkları görülmektedir. 9 Mayıs 1922'de 30 kişilik bir Rum çetesi, İzmir-Manisa arasında Demiroluk mevkiinde bir otomobili durdurarak yolculardan 150 lira gasp etmiştir. Soygun sırasında, ihtiyar bir yolcunun parmağındaki yüzüğü alabilmek için parmağını kırmışlardır.²¹ Zaten Yunanlılarında bölgedeki en büyük destekçileri Rum ve Ermeni çeteleri olmuştur.

¹⁶ TURAN, Mustafa, *A.g.e.*, s.175.

¹⁷ ÇAPA, Mesut, "Anadolu'da Yunan İşgalinin Sebep Olduğu Göçler", *ATAM Dergisi*, Sayı 29, <http://atam.gov.tr/anadoluda-yunana-ısgalinin-sebep-oldugu-ic-gocler/> (26.03.2013).

¹⁸ KÖSTÜKLÜ, Nuri, "Batı Anadolu'da Yunan işgal Metodu Üzerine Analitik Bir Yaklaşım", Kurtuluş ve Kurtuluş'un Sembol Kenti İzmir-Uluslar arası Tarih Sempozyumu.

¹⁹ TURAN, Mustafa, *A.g.e.*, s.175.

²⁰ TURAN, Mustafa, *A.g.e.*, s.175-176.

²¹ TURAN, Mustafa, *A.g.e.*, s.176.

Söke'yi işgal eden Yunan askerleri bir yandan katliama bir yandan da kadınlara tecavüz etmeye başladılar.²² Rumları ve Ermenileri silahlandırarak büyük bir katliama girişmişlerdir. Asırlar boyunca Osmanlı Devleti'nin sadık birer vatandaşı olan Ermeniler büyük bir cehalet ve hainlikle kendi komşusuna kurşun sıkmaktan çekinmemiştir. Oysaki Osmanlı Devleti'nde sadık vatandaş oldukları için Millet-i Sadıka²³ ünvanıyla adlandırılmışlar ve devletin en üst kademe ve mevkilerinde görev almışlardır.

Yunanlılar Söke'ye girdikleri gün bütün mağaza ve evleri yerli Rumlarında katılmasıyla yağmalamışlardır. Türk mahallelerinden bir kısmını yakmışlardır. Yunanlılar Hisar camiine çekilmesi adet olan Türk bayrağını kurşunlamışlardır.²⁴

Söke'nin Sarıkemer Köyü'nden Çinelioğlu Mehmet, ilk işgalde evrad köyünde olduğu, işgal olur olmaz Çakıroğlu Süleyman, Koca Ömeroğlu İsmail Karadervişoğlu Süleymanla kaçarken, Yunan askerlerinin bu üç şahsı gözlerinin önünde öldürdüklerini ifade etmiştir.²⁵

B- Yunanların Söke'ye Verdikleri Zararlar

Söke'yi yakarak çekilen Yunanlılar, çekilirken Rumları da beraberlerinde götürmüşlerdir. Ayrıca beraberlerinde götürdükleri 40 kadar Türkü Ayasulug'da öldürmüşlerdir.²⁶

Aydın Mutasarrıfı'nın 6 Eylül 1922 ve 7 Eylül 1922 tarihli telgraflarına göre:

Yunanlılar, Söke Hükümet Konağı'nı yakamamışlardır. Çarşığı tamamiyle, çevre mahallelerle Rum mahallesindeki büyük kiliseden çaya doğru olan cadde üzerindeki evleri ve İtalyan kumandanlık binasının büyük bir bölümünü yakmışlardır.

Aydın Valisi'nin raporuna göre:

Yunanlılar tarafından gasp edilen eşyanın zarar miktarı tespit edilememiştir. İki ölü bir yaralı vardır. Dövülenlerin sayısı bilinmemektedir. Irzlarına tecavüz edilenlerin sayısı bilinmemektedir. Domanice Karakolu, Onbaşı Çiftliği, Kelelin Köyü yağmalanmıştır. 14 tane at ve 2 öküz gasp edilmiştir.

Garp cephesi istihbarat şubesinin tahkikatına göre: Yunanlılar aralarında kadın ve çocukların da bulunduğu 34 Türk'ü öldürmüşlerdir. Dahiliye Vekili namına Müsteşar Münir Bey tarafından istihbarat Umum Müdürlüğüne gönderilen tezkirede, Söke kazasında 1148 hanenin yakıldığı ifade edilmektedir.²⁷

²² TURAN, Mustafa, *A.g.e.*, s.176.

²³ ÇAYCI, Abdurrahman, "*Ermeni Meselesinde Tarihi Gerçekler*".

²⁴ TURAN, Mustafa, *A.g.e.*, s.177.

²⁵ TURAN, Mustafa, *A.g.e.*, s.178.

²⁶ TURAN, Mustafa, *A.g.e.*, s.178.

²⁷ TURAN, Mustafa, *A.g.e.*, s.178.

5. SÖKE'DE MİLLİ TEŞKİLATLANMA

Söke, Rum nüfusunun fazlalığı ile dikkati çeken ve hemen yakınında Sisam Adası'nın bulunması sebebiyle burada kayıklarla dahi gelinerek her an bu adadan gelen Rum eşkıyalarının baskınına uğrayabilecek bir konumda idi. Nitekim , bu Ada Rumları yerli Rumlarla da birleşerek sık sık Söke köylerine taarruz ediyorlar, pek çok cinayet ve gasp olayları yaratıyorlardı.

Söke ve Kuşadası diğer yönüyle İzmir-Aydın genel istikametinin Aziziye-Germencik-balatçık kesiminde dağınık halde bulunan yunan birliklerine ve onların malzeme ve personel ikmal faaliyetleri için ellerinde bulundurdukları demiryoluna yan ve gerilerden yapacağımız baskınlar için çok elverişli bir üs olabilecek durumda idi. Ancak burada bulunan 135. Piyade Alayı'nın kuvveti fırdan dolayı adeta yok denebilecek kadar zayıflamıştı²⁸.

Söke 17 Mayıs 1919 tarihinde Kuşadası'ndan gelen 200 kişilik bir İtalyan müfrezesi tarafından işgal edildi. İtalyanlar Rumların Cinayet ve soygunlarına seyirci kalıyorlardı. 57. Tümen Komutanı İzmir'in işgalinden beri Söke'deki komutanlara ve yetkililere halkı silahlandırarak karşı koymasını için emirler vermesine rağmen başarılı olamadılar. Bu durumda, Tümen komutanı 16 Haziran 1919 günü Kurmay başkanı, Kurmay Yüzbaşı Selahaddin'i Söke'ye göndererek durumu tetkik edip Milli Hey'et ve Kuva-yı Milliye kurma girişiminde bulunmasını emretti. Yüzbaşı Selahaddin, Söke'ye gittikten üç gün sonra verdiği raporda: "Şimdilik 150 kişilik bir milli müfreze kurabildiğini ve bunun sevk ve idaresini Binbaşı Saip'e verdiğini ancak elde 50 silah bulunduğundan daha 100 silaha ihtiyaç bulunduğunu" bildirdi. Tümen Komutanı bu talebi karşılayabilmek için kabiliyetini ve başarısını iyi bildiği Milas Jandarma Komutanı Yüzbaşı rifat'a emir vererek milas deposundan 400 tüfek ve yeterli cephane getirtti²⁹.

Bu girişimler kısa zamanda sonuç verdi ve Söke Hey'et-i Milliyesi kurularak faaliyete geçti. Bu teşkilatın yönetim kurulu ise şu şekilde tertiplenmişti:

BİRİNCİ BAŞKAN: Ömer Ağazade Mehmet.

İKİNCİ BAŞKAN: Tütüncüzade

ÜYELER: Ömer Ağazade Hasan,

Hacı Ziya Beyzade İbrahim,

Dava Vekili Bekir,

Ali Kahyaoğlu Süleyman,

Tahir,

Giritli Mehmet,

Hacı Kazımzade Mehmet Feyzi Bey'ler seçildi.

²⁸ AYDINEL, Sıtkı ,*Güneybatı Anadolu'da Kuva-yı Milliye Harekatı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990. s.82.

²⁹ AYDINEL, Sıtkı , *A.g.e*, s.83.

Teşkil edilen Kuva-yı Milliye'nin başına da Giritli Cafer Ağa (Sökeli Caferaki) getirildi. Keza, Söke'de Mahmut Esat Bozkurt'un milli kuvvetlerin oluşturulmasında ve faaliyetleinde büyük emekleri geçmişti. Söke'de teşkil edilen bu müfrezeler 21 Haziran 1919 yılından itibaren Rum eşkıya ile fiilen mücadeleye başladı ve asayiş sağladı. Ayrıca ilerde görüleceği gibi Yunanlılara da bir hayli baskınlar yaptı³⁰.

Söke'de kurulan bu teşkilatta, Söke Kaymakamı ve diğer idarecilerden ziyade Albay M.Şefik'in teşebbüsü ve yüzbaşı Selahattin'in organizesinin rol oynadığı açıkça görülmektedir. Bir gecikme oluşu da mahalli idarecilerden doğmuştur³¹.

6. SÖKE MÜFREZESİ ANZAVUR'A KARŞI

Milli Mücadele'de, Anadolu'da meydana gelen direnmeyi kırmak için pek çok yollara başvurulmuştu. Bunlardan birisi de İngilizlerin kışkırttığı Anzavur idi. Balıkesir ve Bursa dolaylarında etrafına topladığı taraftarlarıyla isyan etmişti. Kendi taraftarlarına hilafet ordusu süsü vermişti. 18 Nisan 1920 tarihinde Bolu ve Düzce taraflarında isyanlar çıkarmaya başladı. Bu isyancının ve taraftarlarının bastırılması işi Çerkez Ethem'e verilmişti. Anzavuru bastıran Çerkez Ethem'in kuvvetleri arasında Söke Müfrezesi de bulunuyordu.

Bu Müfrezenin başında Cafer Efe'nin kardeşi, Haydar Ekener bulunuyordu. Müfrezenin mevcudu 110 kişi idi. Bunlardan 60'ı Sökenin içinden geri kalan 50 kişi ise Söke köylerinden idi. Bu kuvvetler Söke'den bağarası koçarlı yoluyla Nazilliye geçmişlerdi. Oradan atla Buldan Alaşehir, Salihli ve Akhisar'a ulaşmışlardır. Oradan da trenle Balıkesir'e varmışlardır.

Balya, Manyas ve Avlonya'da Anzavur ile karşılaşmışlar ve dört gün süren silahlı bir çarpışmaya girmişlerdir. Anzavur bu çarpışmada yenilerek İstanbul'a kaçmıştır. Çerkez Ethem ve kuvvetleriyle birlikte Söke Müfrezesi, Kara Biga, Bursa, Yenişehir ve Gevye'ye geçmiş oralarda Kuva-yı Milliye teşkilatını kurmuşlardır. Anzavur, İstanbul'dan aldığı kuvvetlerle Gevye'ye geçmiştir. Burada yapılan çarpışmada Anzavur tekrar yenilmiş ve ordusu tamamen imha edilmiştir. Bu sırada Söke henüz Yunanlılar tarafından işgal edilmemiş olduğu için Söke Müfrezesi tekrar, Adapazarı, Hendek, Düzce, Eskişehir, Afyon, Nazilli, Koçarlı, Bağarası üzerinden Söke'ye dönmüştür. Söke Müfrezesinin bu seferi tam 6 ay sürmüştür. Söke Müfrezesi'nin gere Kuva-yı Milliye'nin teşekkülünde gerekse bundan sonraki yurt savunmasında büyük payı olmuştur. Özellikle Milli Mücadele için gerekli olan; Silah, Mermi ve diğer savaş malzemelerinin İtalyanlardan satın alınmasında ve orduya, Ankara'ya kadar ulaştırılmasında Sökeli zenginlerin ve ileri gelenlerin büyük yardım ve destekleri olmuştur³².

³⁰ AYDINEL, Sıtkı , *A.g.e.* s.82.

³¹ AYDINEL, Sıtkı , *A.g.e.* s.83

³² ÇAĞBAYIR, Yaşar, *SÖKE*, İzmir 1989 s.44-45.

7. SÖKE'NİN İSTİKLALİNE KAVUŞMASI

Söke, 22 Nisan 1922 tarihinden itibaren 4 ay 14 günlük bir Yunan esaretinde kaldıktan sonra 6 Eylül 1922 günü Yunan işgalinden kurtulmuştur.

Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın sevk ve idare ettiği Büyük Taarruzun sonucu Yunanlıların aleyhine döndüğü andan itibaren Yunanlılar işgal ettikleri bütün Türk topraklarından çekilme hazırlıklarına başlamışlardı. Bu hazırlıkların birinci planında ise programlı bir şekilde Papulas'ın emri gereğince bütün geçtikleri ve boşalttıkları Türk topraklarını yüzyıl içinde onarılmayacak şekilde yakmak ve tahrip etmek geliyordu. Bu onların en büyük ve en son amaçlarıydı.

Söke'de bu tahribattan nasibini almakta gecikmemiştir. Dört ay önce Yunanlıların hezimete uğrayacağını sezmiş bulunan Rum doktoru Perigli, o gün düşündüğü gibi Türklerin intikam alacağını zannederek birazdan eşraftan bazılarının tehdidi dolayısıyla 5 Eylül 1922 gecesi Forbes fabrikası yöneticilerini razı ederek, Türk mahallesini kapı kapı dolaşmış ve Yunan askerlerinin planladığı yangın olayını haber vermiştir. Böylece 5 Eylül gecesi Söke'nin Türk mahallesi tamamen boşaltıldı. Zaten halkın çoğu işgal dolayısıyla bağarası üzerinden Çine ve Karacasu göç etmişti. Söke'de kalanlar ise gidemeyenlerdi. Sabah erkenden Yunan askerleri yerli Rum ve Çerkezlerle işbirliği yaparak Türk mahallesini ve çarşuyu en az on beş değişik yerden ateşe verirler. Özel olarak eğitilmiş ve yetiştirilmiş yangın çıkarma ekipleri tarafından gaz dökülerek yakılmıştır. Söke üç yıldan fazla esaret ateşi ile yanmış, bu yetmemiş gibi, şimdi de madden yakılmaktadır. Söke alev alev ateşler içindedir. Sökeliler sığındıkları İngiliz Forbes Fabrikasının bahçesinden içleri yanarak şehir üzerindeki alev ve dumanı seyir ederler³³.

6 Eylül sabahı kuşluk vakti, Süreyya (Örgeevren) Bey'in yönetimindeki akıncı birliği tarafından alev, kül ve duman içindeki Söke düşmandan geri alınmıştır. Aynı gün gece geç vakitlerde ise Rifat Bey emrindeki Piyade taburu ile şehre girmiş, üç yıl üç ay on sekiz gün esaret altında kalan Söke'yi hürriyet ve istiklaline kavuşturmuştur³⁴.

8. SÖKE'YE TELGRAF

— SÖKE'NİN TÜRK ASKERLERİNCE KURTULUŞU TELGRAFI

(Türkiye Büyük Millet Meclisi Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti Şube: 1-251)

(9.9.1338(1922) Harp Raporudur.)

Menderes Müfrezesinden alınan muhtelif tarihli raporlara nazaran Menderes boyundan çekilmekte olan düşman Nazilli'yi yakmış ise de kuvvetlerimiz seri bir müsademede, sonra şehre girerek harikin tevessüüne meydan vermeden söndürmüştür. Keza bu mıntıkada düşmanın ateşlediği diğer birkaç köy daha kıtaatımız tarafından söndürülmüş, bir 12,5'lük top külliyyetli mühimmat ve kıymetli eşya ihtinam olunmuştur.

³³ ÇAĞBAYIR, Yaşar, *A.g.e.*, s.53-54.

³⁴ ÇAĞBAYIR, Yaşar, *A.g.e.*, s.54.

Aydın mıntıkasında düşman 6.9.1338(1922) Söke'yi tahliye etmiş ve kıtaatimiz işgal eylemiştir.

Düşman ric'at ettiği her sahada kadil, ihrak ve yağmaya devam etmiş ve tekml Hristiyan unsurunu beraberinde İzmir'e götürmüş ise de bunlardan bir kısmı İzmir'de yakalanmıştır.

Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Fevzi.³⁵

● SÖKELİ CAFER EFE

Milli Mücadele'nin yaşandığı bu fevkalade dönemde Söke'den bahsederken kahraman Efelerimizden olan Sökeli Cafer Efe'ye değinmemek olmaz. Girit'te dünyaya gelen Cafer Efe daima zulme uğrayanların yanında bir savaşıcı olmuştur. Kendi halkını korumuş ve gözetmiştir. Milli Mücadele'de Söke'nin teşkilatlanmasında önemli katkıları olmuştur. Şimdi Cafer Efe'yi ana hatlarıyla ele alalım.

1885'te Girit'te doğmuştur. Söke'de Kuva-yı Milliye teşkilatının kurulmasına büyük yararlılıkları görülen Cafer Efe aslen Giritlidir. Girit'te, Rumların Türk azınlığa yaptığı işkencelere karşı çıktığı için istenmeyen adam ilan edilmiştir. Bu arada tarlasında çift süren bir Türk köylüsünü dipçikle döven bir Rum askerini öldürdüğü için dağa çıkmıştır. Oradan ailesiyle birlikte kaçarak Bodrum'a daha sonra da İzmir'e gelmiştir. Balkan savaşlarında gönüllü olarak yazılmış ve Balkan savaşına katılmıştır. Balkan savaşının bitmesi üzerine Söke'ye gelip yerleşmiştir. Kahramanlığı ve gözü pekliği sayesinde kendini kısa zamanda çevresine tanıtmış ve sevdirmiştir.

Henüz Söke İtalyan işgaline uğramadan, Sökeli Rumların Türklere karşı tutum ve davranışlarından dolayı onlara amansız düşman kesilmiştir. Türkler aleyhine çalışan Rum elebaşlarını birer birer yakalayıp öldürmüştür. Rumların iddia ettiklerine göre sadece Söke'de 300 Rum öldürmüştür. Öldürdüklerinin listesi şehadetinden sonra cebinden çıkan bir defterde yazılı imiş. O devrin içinde bulunduğu şartlar altında Cafer Efe'nin yaptıklarını bir cinayet veya şekavet saymamak gerekir. Girit'te doğup büyüyen bu vatansever orada Yunanlıların Türklere yaptığı zulümlerin infialini duyarak anavatana gelmiştir. Duyduğu bu infialin etkisiyle kendi vatanında yaşayan bu kendini bilmez Rumların elebaşlarından intikam almak istemesi gayet normaldir³⁶.

O, daha Yunanlılar Söke'ye gelmeden alınabilecek tedbirlerin neler olduğunu düşünüp gerekli teşkilatını kurmuş ve mücadeleye başlamıştır. Yörük Ali Efe'nin Yunanlılara Sultanhisar'da yaptığı ilk baskın ile birlikte Cafer Efe de çetesi ile Ortaklarda bulunan Yunan müfrezesine ilk baskını yapmış, geri püskürtmeye muvaffak olmuştur. Bu baskında Yunanlıların kırktan fazla zaiyat vermelerine karşılık Cafer Efe kuvvetlerinden beş kişi şehit olmuştur. Ortaklar baskınının ardından Aziziye, daha sonrada Germencik'te düşmana baskın yapmıştır. Onun en başarılı baskını Germencik baskınıdır. Düşmana oldukça büyük zaiyat verdiren Cafer Efe bu mücadelede şehit düşmüştür. Onun şehit düştüğü yer bugün Ortaklardan Germencik'e girerken istasyon civarında eskiden var olan bir köprübaşdır. Bir rivayete göre mezarı şehit düştüğü yerdedir.

³⁵ SÖKE'NİN KURTULUŞU,

http://www.soketarihi.com/v1/index.php?option=com_content&view=article&id=96&Itemid=104 (22.03.2013).

³⁶ ÇAĞBAYIR, Yaşar, A.G.E, s.36.

Başka bir rivayete göre ise cesedi gömülmemiş, bazı Yunanlılar tarafından kesilerek Atina'ya gönderilmiştir. Orada uzun müddet Yunan celladı diye teşhir edilmiştir. Onun şehit düştüğü yerin yakınında bir ilkokula onun adı verilmiştir. Söke'de Kemal Paşa mahallesinde bir caddenin adı da onun ismini taşımaktadır. Bugün bu çevrede onun kahramanlıklarından dolayı adına yakılmış pek çok türkü vardır.³⁷ Bunlar birbirine benzemekle birlikte sözleri şöyledir:

Aliverin,sandığımdan kürkümü
Ben ölürsem söylesinler türkümü
Ana benim al entarım soldu mu
Kader kısmet böyle imiş Efeler hey

Germencik ortasında toplar kuruldu
Cafer Zeybek öğle sonu vuruldu
Anasına akşam üstü duyuruldu
Kader kısmet böyle imiş Efeler hey

Mezarımı derin kazın dar olsun
Etrafında mor sümbüllü bağ olsun
Cafer öldü vatan sağ olsun
Kader kısmet böyle imiş Efeler hey.³⁸

SONUÇ

Mondros Mütarekesi ile başlayıp Sevr'e kadar uzanan bu dönemde Anadolu uçtan uca işgalle karşı karşıya kalmıştı. Bunun neticesinde Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri kurulmuş, Kuva-yı Milliye adında milis güçler oluşturulmuştur. Türk Milleti hiçbir zaman başka güçlerin boyunduruğunda yaşayamayacağını göstermiş ve tek yumruk halinde düşmana karşı birleşmiştir. Mebusundan doktoruna, çiftçisinden efesine, yedisinden yetmişine kadar herkes Milli bir şuur içinde başta kendi bölgeleri olmak üzere tüm yurdun istiklali için çabalamıştır. Araştırmamızda da değindiğimiz üzere fevkalade zor şartlar altında geçen bu dönem Türk Milleti'nin var olma ya da yok olma arasında kaldığı zorlu bir süreçtir.

³⁷ ÇAĞBAYIR, Yaşar, *A.g.e.*, s.36-37

³⁸ ÇAĞBAYIR, Yaşar, *A.g.e.*, s.37-38

BİBLİYOGRAFYA

AYDINEL, Sıtkı , *Güneybatı Anadolu'da Kuva-yı Milliye Harekatı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.

Atatürk Araştırma Merkezi (Yunan Mezalimi),
http://www.soketarihi.com/v1/index.php?option=com_content&view=article&id=88&Itemid=96 (20.03.2013).

BAYAR, Celal, *Ben de Yazdım*, Ankara 1965.

ÇAĞBAYIR, Yaşar, *Söke'nin Tarihi Ekonomisi Coğrafyası*, İzmir 1989.

ÇAPA, Mesut, “Anadolu'da Yunan İşgalinin Sebep Olduğu Göçler”, *ATAM Dergisi*, Sayı 29, <http://atam.gov.tr/anadoluda-yunana-ısgalinin-sebep-oldugu-ic-gocler/> (26.03.2013).

ÇAYCI, Abdurrahman, “Ermeni Meselesinde Tarihi Gerçekler”.

ÇELEBİ, Mevlüt, “ Milli Mücadele'de İtalyan İşgalleri ”, *ATAM Dergisi*, Sayı 26, <http://atam.gov.tr/milli-mucadelede-italyan-ısgalleri/?s=mevl%C3%BCt%20%C3%A7elebi>, (23.03.2013).

DALGIÇ, İsmail, *Söke Tarihi Coğrafyası Ekonomisi*, Ağustos 2000, Söke.

TURAN, Mustafa, *Yunan Mezalimi*, İstanbul 1999.

KÖSTÜKLÜ, Nuri, “Batı Anadolu'da Yunan İşgal Metodu Üzerine Analitik Bir Yaklaşım”, Kurtuluş ve Kurtuluş'un Sembol Kenti İzmir-Uluslar arası Tarih Sempozyumu.

EKLER

Ek-1: Aydınlı Efeler

Ek-2: Sökeli Cafer Efe

Ek-3: Sökeli Cafer Efe Heykeli

Ek-4: Mayıs 1919'da Yunan ve İtalyan işgal bölgelerini gösteren harita.

Kaynak: BAYAR, Celal, Ben de Yazdım, s.1914

Ek-5: Binbaşı Şükrü Aydınlı ve çevresi

Ek-6: Binbaşı Şükrü Aydınlı

تلغرافنامه

امضا	ساعت اول مکره	تاریخ	آلندیقی عمل کشیده اولندیقی عمل	کمیته مشائیه مجلس مشائیه و علماء حکومت تلغرافی مخبرانیدن طولانی برکوتا مسئولیت قبول اینج	تاریخی اول ساعت مکره	کلمه سی	نومروسی	محرری
							۲۲۲	حیدر
<p>بدر ادرکی ساجیدیه افکاره من انکوب اوطام بوز هیوان رفیه تلا این بدنه کرا دلایه ای که تم می داده و درود اشیه و بقیر من اخله از دنده بر رادنه با بارانه ادخالن کارن جیار کرا دینه دادگاه کوره موضوعاً مدارین ادله ادرکت کلام به نوبت کوره سوزاد کله ۱۲۰ مطابق ۱۹۲۰ مطابق ۱۹۲۰ مطابق ۱۹۲۰</p>								
<p>نمونه مکرر ۸۰۱</p>				<p>مطابق عتاب</p>				

Ek-7: Çine Heyet-i Milliye Reisi Hidayet Efendi'nin Muhacir İşesi İçin Yolladığı Telgraflar

MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI-ŞEHİTLERİMİZ

No	Adı	Baba Adı	Lakabı	Doğum Yeri	Doğum Yılı	Harp
1 -	ALİ	MEHMET ALİ	İBRAHİMOĞULLARI	AYDIN	1891	İSTİKLÂL SAVAŞI
2 -	ALİ	MEHMET		AYDIN		İSTİKLÂL SAVAŞI
3 -	ALİ	HASAN		AYDIN	1900	İSTİKLÂL SAVAŞI
4 -	ALİ	BEKİR		AYDIN	1900	İSTİKLÂL SAVAŞI
5 -	İBRAHİM	İBRAHİM		AYDIN	1896	İSTİKLÂL SAVAŞI
6 -	İBRAHİM	ALİ	HÜSEYİN KAHYAOĞULLARI	AYDIN	1890	İSTİKLÂL SAVAŞI
7 -	AHMET	MUSTAFA	AŞÇIOĞULLARI	AYDIN	1900	İSTİKLÂL SAVAŞI
8 -	HASAN	BEKİR	HACI AMUCAOĞULLARI	AYDIN	1891	İSTİKLÂL SAVAŞI
9 -	HÜSEYİN	SÜLEYMAN		AYDIN	1896	İSTİKLÂL SAVAŞI
10 -	HAKKI	OSMAN	MOLLAOĞULLARI	AYDIN	1886	İSTİKLÂL SAVAŞI
11 -	ALİ	MEHMET		AYDIN	1893	İSTİKLÂL SAVAŞI
12 -	ALİ	ALİ	KIRLIOĞULLARI	AYDIN	1900	İSTİKLÂL SAVAŞI
13 -	İSMAİL	HALİL		AYDIN	1892	İSTİKLÂL SAVAŞI
14 -	MEHMET	İBRAHİM	KANDİLLİOĞULLARI	AYDIN	1894	İSTİKLÂL SAVAŞI
15 -	ALİ	AHMET	HACIOĞULLARI	AYDIN	1892	İSTİKLÂL SAVAŞI
16 -	MEHMET	HASAN	HACI MOLLA KADİROĞULLARI	AYDIN	1890	İSTİKLÂL SAVAŞI
17 -	AHMET	HALİL		AYDIN	1900	İSTİKLÂL SAVAŞI
18 -	MEHMET	DURMUŞ	İSMAİLOĞULLARI	AYDIN	1899	İSTİKLÂL SAVAŞI
19 -	MUSTAFA	MEHMET		AYDIN		İSTİKLÂL SAVAŞI

20 -	AZİZ	DURMUŞ		AYDIN	1884	İSTİKLÂL SAVAŞI
21 -	NURİ	AHMET		AYDIN	1895	İSTİKLÂL SAVAŞI
22 -	SALİH	NURETTİN		AYDIN	1888	İSTİKLÂL SAVAŞI
23 -	ALİ	ALİ				